

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOOATIGIIT
RÅDET FOR MENNESKERETTIGHEDER

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

BESKYTTELSE MOD SEKSUELLE OVERGREB PÅ BO- OG DØGNTILBUD I GRØNLAND

BESKYTTELSE MOD SEKSUELLE OVERGREB PÅ BO- OG DØGNTILBUD I GRØNLAND

Forfattere: Frederik Rom Taxhjelm & Peter Hjaltason

Redaktion: Grønlands Handicaptalsmand – Tilioq, Grønlands Råd for
Menneskerettigheder, Nadja Filskov (Institut for Menneskerettigheder)

Ansvarlig: Marya Akhtar

ISBN: 978-87-7570-192-6

e-ISBN: 978-87-7570-193-3

Foto: Noah Silliman, Unsplash

Layout: Hedda Bank

© 2023 Institut for Menneskerettigheder
Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution
Wilders Plads 8K
1403 København K
Telefon 32 69 88 88
www.menneskeret.dk

Denne publikation eller dele af den må reproduceres til ikkekommercielle formål med tydelig angivelse af kilde.

Vi tilstræber, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt. Vi bruger fx store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster.
Læs mere om tilgængelighed på www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

INDHOLD

BESKYTTELSE MOD SEKSUELLE OVERGREB PÅ BO- OG DØGNTILBUD I GRØNLAND	4
RET TEN TIL SEKSUEL SELVBESTEMMELSE	5
MENNESKER MED HANDICAP ER EN SÆRLIGT UDSAT GRUPPE	6
EFFEKTIVE OPSPORINGS- OG RAPPORTERINGSMEKANISMER	8
OVERGREB SKAL UNDERSØGES, EFTERFORSKES OG RETSFORFØLGES	9
OFRENES ADGANG TIL LANGSIGTET STØTTE OG REHABILITERING	12
MANGLENDE VIDEN OG DATA	13
KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER	14
Styrket sikkerhed ved retningslinjer for bo- og døgntilbudsbeboere	14
Bedre seksualvejledning og seksuel sundhed	14
Adgang til traumetilbud	15
Styrket vidensgrundlag om ofre og anmeldelsespraksis	15
SLUTNOTER	16

BESKYTTELSE MOD SEKSUELLE OVERGREB PÅ BO- OG DØGNTILBUD I GRØNLAND

Seksuelle overgreb rammer i langt højere grad beboere på bo- og døgntilbud end andre borgere i samfundet. Beboere på bo- og døgntilbud udgør i forvejen en helt særligt udsat gruppe i samfundet. Det er nødvendigt at styrke den menneskeretlige beskyttelse på området, blandt andet ved, at Departementet for Børn, Unge og Familie udarbejder retningslinjer for at styrke bo- og døgntilbudsbeboeres sikkerhed og ved, at der indføres relevante traumetilbud for mennesker med handicap, der har været udsat for seksuelle overgreb.

For at beskytte menneskerettighederne på området anbefaler Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Grønlands Handicaptalsmand og Institut for Menneskerettigheder følgende:

ANBEFALINGER

Styrket sikkerhed gennem retningslinjer for bo- og døgntilbudsbeboere

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen udarbejder retningslinjer, der sikrer forebyggelse mod seksuelle overgreb på beboere på bo- og døgntilbud.

Bedre seksualvejledning og seksuel sundhed

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen indfører initiativer til styrkelse af seksualoplysningen og den seksuelle sundhed for beboere på bo- og døgntilbud.

Adgang til traumetilbud

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen sikrer adgang til relevante traumetilbud for mennesker med handicap, der har været udsat for seksuelle overgreb.

Styrket vidensgrundlag om ofre og anmeldelsespraksis

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen sikrer et bedre vidensgrundlag om mennesker med handicap, der er ofre for seksuelle overgreb, samt mere viden om denne gruppes anmeldelsespraksis.

I dette notat beskriver vi, hvordan menneskeretten understøtter bo- og døgntilbudsbeboeres¹ krav på beskyttelse og giver anbefalinger til, hvordan den menneskeretlige beskyttelse på området kan styrkes. Notatet bygger på Institut for Menneskerettigheders rapport "Seksuelle overgreb på botilbud – Analyse af udsathed for mennesker med handicap" (2022).²

Seksuelle overgreb udgør en krænkelse af menneskets grundlæggende ret til værdighed, personlig integritet og selvbestemmelse. Seksuelle overgreb kan have store negative konsekvenser for offerets trivsel og sundhed på længere sigt. Blandt andet kan overgreb gå ud over offerets evne og lyst til at skabe og vedligeholde personlige relationer og motivation til at fastholde uddannelses- og beskæftigelsestilbud, ligesom det kan resultere i angst, depression, spiseforstyrrelse og søvnproblemer. Overgrebet kan også medføre fysiske skader, infektioner, seksuelt overførbare sygdomme og graviditet.

I Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb 2018-22, "Killiliisa – Lad os sætte grænser", fremhæver Naalakkersuisut, at der bør "være et særligt fokus på personer med handicap på døgninstitutionerne, da disse udgør en særlig risikogruppe i forhold til seksuelle overgreb".³

DEFINITIONEN AF HANDICAP IFØLGE FN'S HANDICAPKONVENTION

Mennesker med handicap er personer, der har en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse, som i samspil med forskellige barrierer kan hindre dem i fuldt og effektivt at deltage i samfundslivet på lige fod med andre, jf. handicapkonventionens artikel 1, 2. afsnit. Mennesker, der bor på botilbud, er kendetegnet ved at have et handicap i konventionens forstand.

I det følgende beskriver vi de mange menneskeretlige forpligtelser over for personer, der bor på botilbud. Afslutningsvist udfolder vi baggrunden for vores anbefalinger.

RETEN TIL SEKSUEL SELVBESTEMMELSE

Myndighederne har pligt til at bekæmpe og forebygge seksuelle overgreb og krænkelse. Set ud fra et rettighedsperspektiv handler det blandt andet om at sikre borgerens ret til seksuel selvbestemmelse, til at bestemme over egen krop og til respekt for egne grænser. Det handler også om beskyttelse mod umenneskelig eller nedværdigende behandling.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har fastslået, at myndighederne er forpligtede til at træffe rimelige foranstaltninger med henblik på at imødegå (risiko for) overgreb begået mellem private, som myndighederne var eller burde have været bekendt med.⁴ Heri ligger blandt andet, at myndighederne skal sikre sig, at nye overgreb ikke får mulighed for at finde sted, efter de er blevet opmærksomme på tidligere overgreb.⁵

I den sammenhæng vedtog Inatsisartut i november 2022, at der indføres en samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse i kriminalloven. Lovændringen træder i kraft den 1. juli 2023. Loven vil tydeliggøre, at begge parter skal samtykke til sex, og at den initiativtagende part har en pligt til at sikre sig, at den anden part samtykker, navnlig hvis vedkommende forholder sig passiv.

Der er også bredere i samfundet opstået en større opmærksomhed på seksuelle overgreb og krænkelse. Det viser sig blandt andet i de beretninger om overgreb og krænkelse i politik og andre brancher, som er kommet frem i forbindelse med den anden bølge af #MeToo. I Grønland har #MeToo-bevægelsen taget form af hashtagget #Killiliisa, der på dansk betyder "lad os sætte grænser".

Der har også været en betydelig stigning i antallet af voldtægtsanmeldelser i Grønland siden 2017.⁶ Stigningen har formentlig flere årsager. For eksempel kan en stor bevågenhed på området have medvirket til, at flere anmelder voldtægter.

ANBEFALINGER TIL GRØNLAND FRA FN'S TRAKTATKOMITEER

Flere af FN's traktatkomiteer har anbefalet at styrke bekæmpelsen af seksuelle overgreb i Grønland. Blandt andet påpegede FN's Kvindekomité i 2021 behovet for en ny strategi og handlingsplan for bekæmpelsen af kønsbaseret vold i Grønland. Her lagde komiteen særligt vægt på at inkludere et fokus på kvinder og piger med handicap. Komiteen lagde også vægt på behovet for styrket dataindsamling om vold mod piger og kvinder i Grønland, herunder opdelt på handicap.⁷

Den øgede anerkendelse af udfordringen med seksuelle overgreb og af retten til seksuel selvbestemmelse bør naturligvis også gælde for beboere på botilbud. Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap har længe været en overset problemstilling og er det stadig. Henset til den øgede risiko for overgreb, som mennesker med handicap oplever på botilbud,⁸ er der behov for mere opmærksomhed på dette område og ikke mindst handling.

MENNESKER MED HANDICAP ER EN SÆRLIGT UDSAT GRUPPE

Den eksisterende viden på området slår fast, at personer med handicap i almindelighed og beboere på botilbud i særdeleshed i langt højere grad er udsat for seksuelle overgreb.⁹

Seksuelle overgreb udgør et indgreb i individets ret til værdighed og personlig integritet samt retten til ikke at blive udsat for nedværdigende eller umenneskelig behandling. Det er nogle af de mest fundamentale og vigtige rettigheder, som er beskyttet i alle de menneskerettighedskonventioner, som Grønland er forpligtet af. Det gælder blandt andet Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettighedsers artikel 7 og FN's Handicapkonventions artikel 15, 16 og 17. I 2022 har Grønland desuden besluttet at tiltræde Istanbulkonventionen,¹⁰ som indeholder en række konkrete forpligtelser om at forebygge og bekæmpe vold mod kvinder og vold i hjemmet.¹¹

Seksuelle overgreb risikerer også at gribe ind i en række andre rettigheder for mennesker med handicap. Det gælder blandt andet retten til sundhed, hvis overgrebet for eksempel forringer offerets fysiske og mentale sundhed. Det gælder også retten til

fuld inklusion og deltagelse i samfundslivet, hvis overgrebet fører til, at offeret trækker sig og isolerer sig fra resten af samfundet.

Når det drejer sig om udsatte personer, for eksempel mennesker med handicap og børn, har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslået, at myndighederne skal være særligt opmærksomme og yde ekstra beskyttelse, fordi disse personers evne og vilje til at tage vare på egne interesser kan være svækket.¹² Beboerne på botilbud er dobbeltudsatte både i kraft af deres handicap og deres boform.¹³ Hvis overgreb på botilbud sker beboere imellem, har myndighederne et særskilt ansvar.

““ **FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 1**

Deltagerstaterne skal træffe alle passende lovgivningsmæssige, administrative, sociale, uddannelsesmæssige og andre foranstaltninger til at beskytte personer med handicap mod enhver form for udnyttelse, vold og misbrug, herunder som følge af køn, både i og uden for hjemmet.

Myndighederne kan i nogle tilfælde også blive holdt ansvarlige for overgreb, de ikke kendte til, men som de burde have kendt til. Deri ligger, at myndighederne skal føre tilsyn med botilbuddene og beboerne. Det er kommunens ansvar at føre det personrettede tilsyn med mennesker, som opholder sig på botilbud.¹⁴ Hvis en kommune har overset overgreb begået mod en beboer, fordi den har tilsidesat sin tilsynspligt, kan kommunen blive holdt ansvarlig for disse overgreb.¹⁵

““ **FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 3**

Med henblik på at forebygge forekomsten af enhver form for udnyttelse, vold og misbrug skal deltagerstaterne sikre, at uafhængige myndigheder effektivt fører tilsyn med alle tilbud og ordninger, der er beregnet til personer med handicap.

Myndighederne har også et skærpet ansvar for at beskytte personer, som er i myndighedernes varetægt.¹⁶ Det er vigtigt, at beboere i praksis har adgang til at vælge, hvor de ønsker at bo. Det er nemlig problematisk, hvis offeret ender med at blive boende på de institutioner, hvor de blev udsat for overgreb og kan risikere at møde overgrebspersonen.

Når ofrene i praksis ikke selv har mulighed for at flytte væk, taler dette for, at myndighederne har en skærpet pligt til at beskytte dem mod (nye) overgreb, for eksempel ved at flytte gerningspersonen til et andet botilbud, hvis der er tale om en anden beboer, eller bortvise vedkommende, hvis det er en medarbejder. Den skærpede pligt til at beskytte offeret er særligt relevant i en grønlandsk kontekst, hvor mulighederne for at flytte til en anden institution er begrænsede.¹⁷ Dette skal både beskytte ofrene mod nye overgreb og sikre deres ret til rehabilitering og resocialisering efter overgrebet.

EFFEKTIVE OPSPORINGS- OG RAPPORTERINGSMEKANISMER

Som det fremgår af det forudgående afsnit, skal myndighederne imødegå konkrete overgreb, de kendte eller burde have kendt til. Myndighederne skal imidlertid også etablere generelle forebyggelsesmekanismer, som kan bidrage til at forebygge og opspore overgreb.

I en sag om et barn, der blev udsat for seksuelt misbrug af en skolelærer, udtalte Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at der skal være effektive opsporings- og rapporteringsmekanismer for at beskytte barnet, da sådanne seksuelle overgreb ellers kan være svære at opdage og afdække, blandt andet på grund af lærerens magt over eleven.¹⁸

Grønland har som nævnt tiltrådt FN's Handicapkonvention og besluttet at tiltræde Istanbulkonventionen og har dermed påtaget sig at træffe alle relevante foranstaltninger for at forebygge enhver form for vold og misbrug mod mennesker med handicap.¹⁹

“ FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 2

Deltagerstaterne skal ligeledes træffe alle passende foranstaltninger til at forebygge enhver form for udnyttelse, vold og misbrug ved blandt andet at sikre passende former for køns- og alderssvarende bistand og støtte til personer med handicap og deres familie og omsorgspersoner, herunder ved tilvejebringelse af information og uddannelse om, hvordan udnyttelse, vold og misbrug kan undgås, opdages og indberettes. Deltagerstaterne skal sikre, at beskyttelsesforanstaltninger er alders-, køns- og handicapsvarende.

Det er overladt til Grønland at beslutte, hvordan man præcist vil indrette disse forebyggende foranstaltninger, men ifølge Istanbulkonventionens artikel 13-16 skal foranstaltningerne som minimum omfatte opmærksomhedskampagner, uddannelse af den brede befolkning, undervisning af fagfolk og forebyggende behandlingsindsatser over for tilbagefald blandt gerningspersoner.

En særlig udfordring ved botilbuddene er, at den støtte, beboerne modtager fra myndighederne, ofte leveres af eller gennem botilbuddet. Kredsen af personer omkring beboerne kan blive meget snæver, når der ikke kommer nogen personer udefra og taler med beboerne. Beboernes isolation kan øge risikoen for, at myndighederne ikke opdager overgreb, de bliver eller er blevet udsat for.²⁰

Et opmærksomhedspunkt er derfor også, at det er trygt for den enkelte beboer og pårørende at anmelde overgreb.

OVERGREB SKAL UNDERSØGES, EFTERFORSKES OG RETSFORFØLGES

Det er ikke tilstrækkeligt, at myndighederne stræber efter at forebygge og stoppe overgreb. Når myndighederne bliver opmærksomme på, at et seksuelt overgreb har eller kan have fundet sted, skal de undersøge og efterforske, hvad der er sket, med henblik på at stille gerningspersonen til ansvar.

Undersøgelsen og efterforskningen af (mulige) brud på retten til ikke at blive udsat for umenneskelig og nedværdigende behandling skal leve op til en række krav, som er fastsat i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis. Domstolen har udtalt, at kravene grundlæggende set er de samme, uanset om krænkelser er begået af en myndighed, en myndighedsperson eller en privatperson.²¹

Efterforskningen skal navnlig kunne kortlægge de faktiske begivenheder og være i stand til at identificere og retsforfølge de ansvarlige. Efterforskningen skal være uafhængig, effektiv, hurtig og inddrage offeret. Myndighederne skal bestræbe sig på at opklare sagen og forfølge alle relevante og rimelige efterforskningskridt.²²

Endelig har offeret eller de pårørende krav på at få fastslået, om en myndighed eller myndighedsperson – ved deres handlinger eller undladelser – bærer (en del af) ansvaret for at krænke individets rettigheder.²³ Det kan for eksempel være, at en myndighed har ignoreret og undladt at reagere over for overgreb, den kendte eller burde have kendt til.

“ FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 5

Deltagerstaterne skal gennemføre effektiv lovgivning og effektive politikker, herunder lovgivning og politikker med fokus på kvinder og børn, for at sikre, at udnyttelse, vold og misbrug rettet mod personer med handicap opdages, efterforskes og, hvor det er hensigtsmæssigt, underkastes retsforfølgning.

Det er politiets opgave at efterforske strafbare forhold. Politiet skal iværksætte efterforskning efter anmeldelse eller af egen drift, når der er rimelig formodning om, at et strafbart forhold er begået, og der er relevante efterforskningskridt, for eksempel at afhøre en mistænkt eller vidner eller gennemføre retstekniske undersøgelser.

Retten til ligebehandling for mennesker med handicap gælder også i forbindelse med politiets efterforskning af mulige strafbare forhold.²⁴ Det betyder, at politiet ikke må undlade eller afbryde sin efterforskning, fordi offeret har et handicap.

Retten til ligebehandling indebærer også en ret til rimelig tilpasning – det vil sige en ret til, at politiet i et rimeligt omfang foretager nødvendige og passende ændringer og justeringer af sin efterforskning, så mennesker med handicap har en reel adgang til at få efterforsket forbrydelser begået mod dem.²⁵ Det kan for eksempel være, at politiet stiller en tolk til rådighed for en borger med et hørehandicap eller indhenter sagkyndig bistand til at gennemføre en afhøring af en person med et svært psykisk eller kognitivt handicap.

Botilbuddet og kommunen medvirker også til efterforskningen, for eksempel ved at bistå med at anmelde forholdet og give politiet relevante oplysninger. Kommunen skal desuden løbende føre tilsyn med, at det botilbud, borgeren har fået bevilget, fortsat opfylder sit formål, og være opmærksom på, om der er behov for at yde andre former for hjælp.

DET NORSKE POLITI DISKRIMINEREDE TO PERSONER MED HANDICAP I FORBINDELSE MED EFTERFORSKNINGEN AF SEKSUELLE OVERGREB BEGÅET PÅ BOTILBUD

Det norske ligebehandlingsnævn afgjorde i marts 2021 to klager over politiets efterforskning af seksuelle overgreb begået mod personer med betydelige handicap, der boede i botilbud. Den samme person blev sigtet i begge sager.

I den ene sag undlod politiet at afhøre offeret. Politiet oplyste over for nævnet, at de havde besluttet, at en afhøring ville være belastende for offeret på grund af hans handicap. Nævnet vurderede, at offeret var blevet behandlet ringere, da afhøringen ville være blevet gennemført, hvis han ikke havde haft et handicap, og da politiet ikke havde undersøgt nærmere, om afhøringen kunne være gennemført.²⁶

I den anden sag gik der næsten en måned, fra anmeldelsen blev indgivet, til afhøringen blev gennemført. Forsinkelsen skyldtes, at politiet bad om sagkyndig bistand til at gennemføre afhøringen, og at der på grund af kapacitetsproblemer gik noget tid, før det kunne lade sig gøre. Også her vurderede nævnet, at offeret var blevet behandlet ringere, da en person uden handicap ikke ville have ventet så længe.²⁷

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har behandlet flere sager om vold i hjemmet, hvor de nationale myndigheder har forsøgt at forsvare sig med, at de ikke kunne gribe ind, da der var tale om et privat anliggende, og at de var nødt til at respektere borgernes privat- og familieliv. Domstolen har kategorisk afvist sådanne argumenter og anført, at indblanding i borgernes privat- og familieliv kan være nødvendigt for at beskytte dem mod vold og andre overgreb.²⁸

En måde at håndtere disse situationer på kan være handicapkonventionens koncept 'støttet beslutningstagen'. Det handler grundlæggende om at give personer med handicap den støtte, de har brug for, til at kunne træffe egne beslutninger (i modsætning til 'substitueret beslutningstagen', hvor en anden person, for eksempel en værge, træffer beslutningen på vedkommendes vegne).²⁹ Botilbuddene kan således hjælpe beboerne med at træffe beslutninger med udgangspunkt i beboernes egne ønsker med henblik på at træffe gode og sunde valg. Botilbuddene kan også overveje at inddrage de pårørende, som kender beboeren og kan være en væsentlig ressource.

MYNDIGHEDERNE SKAL BESKYTTE PERSONER MED HANDICAP MOD UMENNESKELIG OG NEDVÆRDIGENDE BEHANDLING

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis om personer med handicaps ret til beskyttelse mod seksuelle og andre overgreb på botilbud er begrænset. Det gælder også FN's Handicapkomité (Lewis & Campbell 2017:48, 51). Domstolens praksis inden for andre områder viser dog, at myndighederne skal være særligt opmærksomme på at beskytte personer med handicap.

I en ældre sag fra 1985 mod Nederlandene var en 16-årig pige med et svært kognitivt handicap blevet udsat for et seksuelt overgreb begået af forstanderens søn på den institution, hvor hun boede. Pigen var ikke i stand til at anmelde overgrebet på grund af sit handicap. De dagældende regler afskar desuden hendes far fra at anmelde det som et seksuelt overgreb. Han kunne kun anmelde det som en blufærdighedskrænkelse. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol udtalte, at **seksuelle overgreb udgør en så væsentlig krænkelse af retten til fysisk og moralsk integritet, at de skal kriminaliseres effektivt**, og at reglerne ikke levede op til dette krav.³⁰

I en sag fra 2012 mod Kroatien blev en 30-årig mand med kognitive og fysiske handicap udsat for grov chikane fra en flok drenge i nabolaget. Drengene kaldte ham blandt andet øgenavne, spyttede på ham, tog hans bold, og i ét tilfælde brændte de ham på hænderne med cigaretter. Manden og hans mor tog kontakt til politiet, men var utilfredse med den hjælp, de fik. Drengene var under den kriminelle lavalder og kunne ikke straffes. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol udtalte, at **myndighederne skal reagere hensigtsmæssigt og tilstrækkeligt på påstande om alvorlig chikane eller vold mod personer med handicap med henblik på at håndtere allerede skete hændelser og forhindre, at det gentager sig**. Domstolen kritiserede, at politiet forholdt sig til episoderne enkeltvis og ikke forsøgte at adressere chikanen systematisk, for eksempel ved at inddrage de sociale myndigheder.³¹

I en sag fra 2016 mod Rumænien havde en 14-årig pige med et mildt kognitivt handicap og hendes far anmeldt en voldtægt til politiet. Pigen fortalte, at nogle drenge havde tvunget hende om bag et forladt hus, hvor tre mænd ventede. Den ene mand voldtog hende, og en anden forsøgte. Anklagemyndigheden tiltalte dem for ulovligt samleje med en mindreårig, men ikke voldtægt, blandt andet fordi pigen ikke havde fysiske tegn på voldtægt eller råbt efter hjælp. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslog, at **myndighederne har en skærpet pligt til at undersøge og efterforske seksuelle overgreb begået mod udsatte grupper såsom børn og mennesker med handicap**. Domstolen kritiserede blandt andet, at myndighederne ensidigt havde lagt vægt på de mistænkte forklaringer og ikke efterforsket sagen grundigere.³²

OFRENES ADGANG TIL LANGSIGTET STØTTE OG REHABILITERING

Konsekvenserne af seksuelle overgreb er individuelle, men kan vise sig som både sociale, adfærdsmæssige og fysiske tegn. Det er meget varieret, hvordan det enkelte menneske med handicap reagerer på overgreb, men det kan ofte komme til udtryk som en mere generel mistriivsel, en ændret personlighed eller en for personen atypisk adfærd.

Konsekvenserne af seksuelle overgreb kan have vidtrækkende betydning for ens evne til at skabe og vedligeholde sociale kontakter, lyst til at opholde sig bestemte steder og motivation til at fastholde et skole-, fritids- eller beskæftigelsestilbud. Det kan medføre en større grad af indadvendthed, forringet tale- og indlæringsevne, ligesom personer helt kan tabe færdigheder. Dertil kan seksuelle overgreb resultere i angst, depression, spiseforstyrrelse og søvnproblemer. Offeret kan også have fysiske skader, hvis de blev udsat for andre former for vold i forbindelse med overgrebet. Slutteligt kan seksuelle overgreb medføre infektioner, seksuelt overførbare sygdomme og graviditet.³³

Alle disse forhold kan enkeltvis og i kombination være invaliderende og gå stærkt ud over den enkeltes sundhed, livskvalitet og selvoplevede værd.

Myndighederne har pligt til at yde støtte og rehabiliteringstilbud til mennesker med handicap, som har været udsat for seksuelle overgreb. Denne støtte skal hjælpe ofrene til at blive helbredt for fysiske og psykiske traumer og at indgå i et socialt liv igen. Det fremgår af FN's Handicapkonventions artikel 16 og 26, FN's Torturkonventions artikel 14 og Istanbulkonventionens artikel 22 og 25.

FN's Torturkomité har udtalt, at rehabiliteringsindsatsen skal være helhedsorienteret og inkludere medicinsk og psykologisk pleje såvel som retlig og social bistand. Målsætningen med rehabiliteringen skal være i videst mulige omfang at genskabe individets selvstændighed og fysiske, mentale, sociale og beskæftigelsesmæssige evner samt at sikre dem fuld inklusion og deltagelse i samfundet.³⁴ Særligt det sidste kan være vigtigt for beboere på botilbud, som kan være i større risiko for at opleve øget isolation fra samfundet, hvis der ikke bliver taget hånd om de overgreb, de har været udsat for.

“ FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 4

Deltagerstaterne skal træffe alle passende foranstaltninger til at fremme fysisk, kognitiv og psykisk helbredelse, rehabilitering og resocialisering af personer med handicap, der bliver ofre for enhver form for udnyttelse, vold eller misbrug, herunder ved tilvejebringelse af beskyttelsesforanstaltninger. En sådan helbredelse og resocialisering skal finde sted i omgivelser, der fremmer den enkeltes helbred, velfærd, selvrespekt, værdighed og selvbestemmelse og tager hensyn til køns- og aldersbestemte behov.

FN's Torturkomité har også understreget, at rehabiliteringstilbud skal være tilgængelige for alle uden nogen form for diskrimination på baggrund af handicap eller nogen anden status.³⁵ For eksempel har borgere uden talesprog også ret til traume- og rehabiliteringstilbud.

Tidligere forskning har vist, at følgevirkningerne af seksuelle overgreb for borgere med kognitive funktionsnedsættelser er sammenlignelige med følgevirkningerne for andre borgere.³⁶ Derfor er det også vigtigt, at botilbudsbeboere sikres den samme adgang til traumebehandling som alle andre borgere, hvis de har været udsat for overgreb.

MANGLENDE VIDEN OG DATA

Der er generelt mangel på fyldestgørende data og statistik om levevilkårene for personer med handicap i Grønland. I tillæg er viden om omfanget af seksuelle overgreb mod personer med handicap begrænset. Handicapkonventionen indeholder i artikel 31 en forpligtelse til at indsamle passende oplysninger, herunder statistiske og forskningsmæssige data. Data og statistik skal være med til at give et overblik over forholdene for personer med handicap i Grønland og derved en status på konventionens gennemførelse.³⁷

Ved at styrke vidensgrundlaget om seksuelle overgreb mod personer med handicap, vil det være muligt at få større indsigt i omfanget af problemet. Samtidig kan mere viden om viktimisering på området blandt andet belyse eventuelle barrierer for anmeldelsestilbøjelighed og styrke indsatserne for at beskytte personer med handicap mod seksuelle overgreb.

KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Styrket sikkerhed ved retningslinjer for bo- og døgntilbudsbeboere

For at beskytte menneskerettighederne på området anbefaler Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Grønlands Handicaptalsmand og Institut for Menneskerettigheder, at:

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen udarbejder retningslinjer, der sikrer forebyggelse og adgang til beskyttelse for beboere på bo- og døgntilbud.

Myndighederne skal være særligt opmærksomme på at beskytte mennesker med handicap mod seksuelle overgreb ved blandt andet at føre tilsyn og sikre effektive opsporings- og rapporteringsmekanismer. Det er i den forbindelse vigtigt, at mennesker med handicap sikres lige rettigheder og adgang til beskyttelse. En måde at gøre dette på er ved retningslinjer, der adresserer:

- 1) hvordan overgreb eller trusler om overgreb kan og bliver forebygget,
- 2) hvordan botilbuddet håndterer offer og gerningsperson i situationer, hvor der er mistanke eller vished om overgreb,
- 3) hvordan botilbuddet følger op med diverse initiativer over for offer og gerningsperson,
- 4) hvordan botilbuddet håndterer overgreb eller trusler om overgreb begået af personer, der ikke bor på botilbuddet, samt
- 5) hvordan der etableres sikre muligheder for at anmelde overgreb.

Klare retningslinjer skal sikre borgerens retssikkerhed, og at overgreb eller trusler om overgreb anmeldes, efterforskes og retsforfølges. Det bør påses, at botilbuddene og deres personale har kendskab til disse retningslinjer, eksempelvis via kompetenceudvikling af medarbejderne.

Bedre seksualvejledning og seksuel sundhed

For at beskytte menneskerettighederne på området anbefaler Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Grønlands Handicaptalsmand og Institut for Menneskerettigheder, at:

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen indfører initiativer til styrkelse af seksualoplysningen og den seksuelle sundhed for beboere på bo- og døgntilbud.

Ud over forebyggende tiltag, som retter sig mod botilbuddet og dets konkrete håndtering af seksuelle overgreb, er det også vigtigt at styrke borgerens egen handlegenerence. Det kan blandt andet gøres igennem et bredere forebyggende arbejde, der ligeledes adresserer gruppens væsentligt forringede seksuelle sundhed. Igennem obligatoriske seksualpolitikker og obligatorisk seksualoplysning kan botilbudsbeboere i højere grad gøres i stand til at træffe gode valg i eget liv og eksempelvis styrkes i at lære egne og andres grænser at kende. Ud over obligatorisk

seksualundervisning og -oplysning kunne der ligeledes skabes større fokus på den seksuelle trivsel i borgerens pædagogiske handleplaner, hvor der kan tages højde for den konkrete borgers individuelle støttebehov.

Adgang til traumetilbud

For at beskytte menneskerettighederne på området anbefaler Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Grønlands Handicaptalsmand og Institut for Menneskerettigheder, at:

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen sikrer adgang til relevante traumetilbud for mennesker med handicap, der har været udsat for seksuelle overgreb.

Seksuelle overgreb kan have vidtgående konsekvenser for offerets trivsel og sundhed. Undersøgelser har vist, at følgevirkningerne af seksuelle overgreb for borgere med kognitive funktionsnedsættelser er sammenlignelige med følgevirkningerne for andre borgere.³⁸ Derfor er der brug for lige adgang til traume- og rehabiliteringstilbud for alle ofre for seksuelle overgreb uanset handicap. Grønland har tiltrådt FN's Handicapkonvention og dermed påtaget sig at sikre lige adgang til traume- og rehabiliteringstilbud for mennesker med handicap.

Styrket vidensgrundlag om ofre og anmeldelsespraksis

For at beskytte menneskerettighederne på området anbefaler Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Grønlands Handicaptalsmand og Institut for Menneskerettigheder, at:

- Departement for Børn, Unge og Familie i samarbejde med Socialstyrelsen sikrer et bedre vidensgrundlag om mennesker med handicap, der er ofre for seksuelle overgreb samt mere viden om denne gruppes anmeldelsespraksis.

Mennesker med handicap og beboere på botilbud kan opleve usynliggørelse i samfundet, og man risikerer at overse de væsentlige levevilkårsudfordringer, de står over for. Der er generelt mangel på fyldestgørende data og statistik om levevilkårene for personer med handicap i Grønland, og viden om omfanget af seksuelle overgreb mod personer med handicap er begrænset. Man risikerer dermed at overse, at handicap kan være en baggrundsfaktor med stor forklaringskraft. Ud over at få viden om, hvor mange ofre for seksuelle overgreb der har et handicap, er det også afgørende at afdække, hvor mange af disse der anmelder overgrebet til politiet. Dels for i højere grad at kunne estimere mørketallet, men også for at kunne analysere specifikke barrierer i forhold til anmeldelsespraksis og dermed at kunne igangsætte politiske initiativer, der skal sikre, at flere ofre anmelder de overgreb, de udsættes for.

SLUTNOTER

- 1 I resten af dette notat dækker begrebet "botilbud" over bo- og døgntilbud til personer med handicap.
- 2 Tilgængelig her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 3 Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb 2018-22, Killiliisa – Lad os sætte grænser, 2018, side 36, tilgængelig her: https://paarisa.gl/materialer/film_og_udgivelser/killiliisa/udgivelser?sc_lang=da.
- 4 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 24. juli 2012 i Đorđević mod Kroatien, præmis 139.
- 5 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols storkammerdom af 28. januar 2014 i O’Keeffe mod Irland, præmis 166.
- 6 Grønlands Politi, Årsstatistik 2021, side 5 og 10, tilgængelig her: <https://politi.gl/statistik-og-udgivelser/aarsstatistik> (20.01.2023).
- 7 FN’s Kvindekomité, Concluding observations on the ninth periodic report of Denmark, CEDAW/C/DNK/CO/9, 9. marts 2021, afsnit 20.
- 8 Institut for Menneskerettigheder, Seksuelle overgreb på botilbud – analyse af udsathed for mennesker med handicap, 2022, side 11, tilgængelig her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 9 Institut for Menneskerettigheder, Seksuelle overgreb på botilbud – analyse af udsathed for mennesker med handicap, 2022, side 11, tilgængelig her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>
Se også: Amborski, A. M., Bussi eres, E., Vaillancourt-Morel, M. & Joyal, C. C. (2021): "Sexual Violence Against Persons with Disabilities: A Meta-Analysis". Trauma Violence & Abuse 23(8). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1524838021995975#body-ref-bibr11-1524838021995975>.
- 10 Europarådets konvention af 11. maj 2011 til forebyggelse og bek ampelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet.
- 11 Inatsisartut For arsamling 2022, punkt 159, tilg engeligt her: <https://ina.gl/samlinger/oversigt-over-samlinger/samling/punktliste/>
- 12 Den Europ iske Menneskerettighedsdomstols dom af 10. januar 2012 i B. mod Rum enien, pr emis 50, og dom af 24. maj 2016 i I.C. mod Rum enien, pr emis 51.
- 13 Institut for Menneskerettigheder, Seksuelle overgreb p  botilbud – analyse af udsathed for mennesker med handicap, 2022, side 11-21, tilg engelig her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/seksuelle-overgreb-paa-botilbud>.
- 14 Selvstyrets bekendtg orelse nr. 49 af 31. august 2021 om tilsyn med det sociale område    39-43.
- 15  stre Landsrets dom af 14. juni 2017 (UfR 2017.3272) og H jesterets dom af 21. marts 2018 (UfR 2018.2013).
- 16 Den Europ iske Menneskerettighedsdomstols dom af 10. februar 2011 i Premininy mod Rusland, pr emis 71.
- 17 Gr nlands Selvstyre Departementet for B rn, Unge og Familier, Redeg orelse for Gr nlands efterlevelse af FN’s Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap, 2022, s. 51, tilg engelig her: <https://tilioq.gl/media/nz4lyw2v/redeg%C3%B8relse-for-gr%C3%B8nlands-efterlevelse-af-konvention-om-rettigheder-for-personer-med-handicap.pdf>

- 18 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols storkammerdom af 28. januar 2014 i O'Keefe mod Irland, præmis 148.
- 19 FN's Handicapkonventions artikel 16, stk. 2, og Istanbulkonventionens artikel 12, stk. 2.
- 20 Socialstyrelsen (Danmark), Risikofaktorer for seksuelle overgreb mod mennesker med udviklingshæmning, 2022, tilgængelig her: <https://socialstyrelsen.dk/handicap/udviklingshaemning/temaer/seksualitet/seksuelle-overgreb/risikofaktorer-og-mistrivsel> (senest opdateret 27.6.2022).
- 21 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols storkammerdom af 25. juni 2020 i S.M. mod Kroatien, præmis 312.
- 22 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols storkammerdom af 25. juni 2020 i S.M. mod Kroatien, præmis 313-320.
- 23 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols storkammerdom af 10. maj 2001 i Z m.fl. mod Storbritannien, præmis 109.
- 24 Retten til ligebehandling for personer med handicap fremgår blandt andet af FN's Handicapkonventions artikel 5 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 14.
- 25 FN's Handicapkonventions artikel 2, 4. afsnit, og artikel 5, stk. 3 og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 23. februar 2016 i Çam mod Tyrkiet, præmis 65-67.
- 26 Norges Diskrimineringsnemndas afgørelse af 9. marts 2021 i sag nr. 20/98, tilgængelig her: <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2020000098>.
- 27 Norges Diskrimineringsnemndas afgørelse af 9. marts 2021 i sag nr. 20/99, tilgængelig her: <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2020000099>.
- 28 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 9. juni 2009 i Opuz mod Tyrkiet, præmis 143-144 og 147.
- 29 FN's Handicapkomité, General Comment No. 1 on Equal Recognition Before the Law, CRPD/C/GC/1, 19. maj 2014, afsnit 29.
- 30 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 26. marts 1985 i X og Y mod Nederlandene, især præmis 27.
- 31 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 24. juli 2012 i Đorđević mod Kroatien, især præmis 143 og 148.
- 32 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 24. maj 2016 i I.C. mod Rumænien, især præmis 51, 55, 56, 58 og 60.
- 33 Socialstyrelsen, Tegn på overgreb hos mennesker med udviklingshæmning, 2021.
- 34 FN's Komité mod Tortur, General Comment No. 3 on the Implementation of Article 14 by States Parties, CAT/C/GC/3, 13. december 2012, afsnit 11.
- 35 FN's Komité mod Tortur, General Comment No. 3 on the Implementation of Article 14 by States Parties, CAT/C/GC/3, 13. december 2012, afsnit 15.
- 36 Socialt Udviklingscenter, Seksuelle overgreb på mennesker med handicap: Et litteraturstudie, København, 2001; Rambøll, Evaluering: Psykoterapeutisk guide til behandling af mennesker med kognitive funktionsnedsættelser udsat for seksuelle overgreb, Aarhus, 2014.
- 37 Institut for Menneskerettigheder, Handicap – Status i Grønland 2019, 2019, side 21-22, tilgængelig her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/handicap-status-groenland-2019>.
- 38 Socialt Udviklingscenter, Seksuelle overgreb på mennesker med handicap: Et litteraturstudie, København, 2001; Rambøll, Evaluering: Psykoterapeutisk guide til behandling af mennesker med kognitive funktionsnedsættelser udsat for seksuelle overgreb, Aarhus, 2014.

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOOATIGIIT
RÅDET FOR MENNESKERETTIGHEDER

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

